

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De buurt bindt niet: buren kunnen geen culturele verschillen overbruggen

van Eijk, G.

Publication date

2010

Document Version

Final published version

Published in

TSS : Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Eijk, G. (2010). De buurt bindt niet: buren kunnen geen culturele verschillen overbruggen.

TSS : Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken, 64(4), 14-17.

http://www.socialevraagstukken.nl/site/wp-content/uploads/2010/08/TSS_2010_april_buurtbindtniet.pdf

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De buurt bindt niet

Buren kunnen geen culturele verschillen overbruggen

GWEN VAN EIJK

Het is een veelvuldig geuite zorg: bewoners uit 'oude wijken' en de 'multi-etnische buurten' hebben nauwelijks contact met elkaar. De 'oorspronkelijke' autochtone bewoners zouden wantrouwend staan tegenover de verkleuring van hun buurt, en taalbarrières verhinderen eventuele toenaderingspogingen. Maar als je dat onderzoekt, dan blijken bewoners van multi-etnische buurten helemaal niet minder contacten te onderhouden dan in andere buurten. Voor het bevorderen van 'overbruggende relaties' vormt de buurt desondanks geen geschikt podium.

De zorgen over vermeende negatieve gevolgen van etnisch heterogene buurten voor lokale contacten zijn bepaald niet nieuw. Amerikaanse stadssociologen in de Chicago School-traditie schreven al in de jaren twintig dat de verscheidenheid aan culturele achtergronden communicatie tussen buurtgenoten moeilijk maakt, met als gevolg 'sociale desorganisatie' van de buurt. Meer recent heeft de Amerikaanse politicoloog Robert Putnam het debat doen oplaaien met zijn bevinding dat bewoners van etnisch gemengde buurten minder relaties aangaan – zowel overbruggend als binnen de 'eigen' groep. Amerikanen voelen zich ongemakkelijk te midden van etnische diversiteit, concludeert hij, en in reactie daarop

Het valt misschien wel mee met het wantrouwen tegenover elkaar

trekken zij zich terug uit het sociale en politieke leven. Toch blijven beleidsmakers de buurt zien als setting waar overbruggende relaties moeten ontstaan. Voormalig minister Van der Laan van Wonen, Wijken en Integratie schrijft in zijn Integratiebrief (17 november 2009): 'Door samen dingen te doen in wijk en buurt ontstaat er tussen burgers iets gemeenschappelijks, worden verschillen minder bedreigend en komt er zelfs ruimte voor verschil.' Dat kan zijn, maar mensen doen nauwelijks dingen in de buurt – laat staan samen met hun (etnisch-andere) buren. Stadssociologen hebben laten zien dat de rol van de buurt in het dagelijks leven niet voor iedereen vanzelfsprekend en hetzelfde is. De buurt heeft voor iedereen die er woont een rol, maar de invulling verschilt tussen categorieën mensen – tussen arm en rijk, tussen gezin en alleenstaande, tussen werkloze en workaholic, en tussen jong en oud. Ik wil hier ingaan op twee hardnekkige misverstanden over de buurt en overbruggende relaties. Ten eerste wil ik laten zien dat bewoners van de oude multi-etnische buurten niet

noodzakelijk minder relaties met hun buren onderhouden. 'Ik doe de deur op slot en mij zien ze niet meer' is dan misschien een typische uitspraak van 'de oorspronkelijke bewoner', maar mijn onderzoek laat zien dat het in het algemeen niet zo zit. Ten tweede betoog ik dat de buurt desondanks geen geschikte plek is om tot structurele overbruggende relaties te komen.

Onderzoek naar buurten en relaties

Als onderdeel van een groter onderzoek naar buurtsegregatie en sociale netwerken (Van Eijk 2010) heb ik onderzocht in hoeverre mensen die in een 'multi-etnische probleembuurt' wonen minder relaties met hun buren aangaan dan mensen die in een homogene probleemloze buurt wonen. Het onderzoek is uitgevoerd in drie buurten in Rotterdam: Hillesluis, Blijdorp en Cool. Hillesluis is een vooroorlogse achterstandsbuurt in Rotterdam-Zuid, is een van de veertig aandachtswijken en wordt momenteel geherstructureerd. In 2007, toen ik de enquêtes hield, had 66 procent van de bewoners een niet-westerse etnische achtergrond (het Rotterdams gemiddelde was toen 38 procent; bron: COS), 28 procent had een inkomen beneden de armoedegrens (Rotterdam: 17 procent) en 29 procent had een WW- of WIA-uitkering (Rotterdam: 17 procent). De woningvoorraad bestond toen voor 60 procent uit sociale huurwoningen. Blijdorp is in alle opzichten het tegenovergestelde: slechts 10 procent van de bewoners heeft een niet-westerse achtergrond, 7 procent heeft een inkomen beneden de armoedegrens en 5 procent leefde

Achterstandswijk Hillesluis in Rotterdam

in 2007 van een WW- of WIA-uitkering (op beide indicatoren scoort Blijdorp lager dan het Nederlands gemiddelde). Slechts 3 procent van de woningen is in het bezit van woningcorporaties. Cool, ten slotte, houdt op alle fronten het gemiddelde aan en is daarmee een echte gemengde buurt. Gelegen in het stadscentrum is het tegenwoordig, na investeringen van de gemeente ('gentri-punctuur'), een aantrekkelijke en hippe buurt met een variëteit aan winkels en culturele voorzieningen om de hoek.

*Bewoners van een multi-
etnische probleebuurt
hebben niet minder
burenrelaties dan elders*

In deze drie buurten zijn circa vierhonderd representatieve mensen via een gestandaardiseerde vragenlijst geïnterviewd over hun persoonlijke

netwerk.* Hun netwerken zijn in kaart gebracht met vragen gericht op een aantal concrete hulpsituaties. Wij vroegen bijvoorbeeld of en van wie respondenten hulp hadden gekregen bij het vinden van hun baan en huis, en met wie ze persoonlijke zaken bespreken. In 2009 ben ik naar dertig respondenten teruggegaan voor een diepte-interview.

Etnische scheidslijnen

Volgen we Putnam's (2007) these dat mensen zich ongemakkelijk voelen te

midden van mensen die 'anders' zijn, dan verwachten we dat mensen die in multi-etnische buurten wonen minder relaties met hun burens hebben. Ook het onderzoek van Loic Wacquant (2008) biedt redenen om pessimistisch te zijn: in buurten waaraan een negatieve reputatie kleefte – wat sterk samenhangt met de etnoraciale samenstelling – zouden bewoners zich distantiëren van hun medebuurtbewoners om zo afstand te nemen van het negatieve buurtstigma. Deze thesen zijn ook in de Nederlandse context relevant. De buurten die in de laatste decennia zijn 'verkleurd', staan vaak te boek als onveilig en onleefbaar. Daarnaast heerst het beeld dat hier de 'sociale samenhang' ontbreekt: bewoners gaan niet met elkaar om en al helemaal niet met hun etnisch-andere buurtgenoten.

Nu is het waar dat mensen in de verschillende onderzochte buurten verschillende scheidslijnen trekken. In Blijdorp, waar respondenten vooral autochtone burens hadden, spelen vooral leeftijd en levensfase een rol. In Hillesluis ging het veelal om burens met een andere etnoraciale achtergrond, en in dat geval werd steevast de 'cultuur' als onderscheidend kenmerk genoemd. In sommige gevallen, zoals de vriendschap tussen twee jonge moeders, werd 'cultuur' verbonden aan opvoedingsstijl. Maar 'cultuur' bleek ook te verwijzen naar alledaagse activiteiten: 'Ik zit graag in de tuin, daar houden zij helemaal niet van' of 'Zij eten aardappelen, ik eet rijst'. Kenmerkend is dat respondenten verschillen tussen hen en etnisch-andere burens verklaren volgens het patroon etnische origine = cultuur = leefstijl. Overigens is deze

*Toch blijven beleidsmakers
de buurt zien als setting
waar overbruggende relaties
moeten ontstaan*

gedachtegang niet kenmerkend voor autochtone Nederlanders; ook 'nieuwe Nederlanders' gebruiken etnische afkomst als duiding voor verschillen in leefstijl. De vraag is nu of we het trekken van scheidslijnen op basis van 'cultuur' of etnoraciale origine moeten interpreteren als blijk van terugtrekkingsgedrag en vijandige burensrelaties.

Het nut van burensrelaties

Als bewoners van een multi-etnische probleebuurt zich inderdaad terugtrekken uit het sociale leven, dan zouden we verwachten dat respondenten in Hillesluis minder vaak of minder burensrelaties onderhouden. De netwerkgegevens uit mijn onderzoek laten echter zien dat het percentage respondenten dat een buur als netwerklid noemt niet verschilt tussen de drie buurten. Gemiddeld heeft 59 procent van de respondenten op enige wijze hulp gehad van een buur, en dat percentage verschilt niet significant tussen de bewonersgroepen van de drie buurten. Gemiddeld noemen respondenten twee burens als netwerklid en ook daarin is nauwelijks verschil tussen de drie categorieën respondenten. Hoewel dus uit de interviews blijkt dat Hillesluisers culturele verschillen inderdaad vaker noemen wanneer zij praten over hun burens, komt dit niet tot uiting in de mate waarin zij *daadwerkelijk* relaties met

hun burens onderhouden.

Is de buurt daarmee ook een geschikte plek om overbruggende relaties te stimuleren? Als we het hebben over overbruggende relaties en de moeilijkheden daarvan, denken we vaak als eerste aan de sociaal-demografische kenmerken (*in casu* etnoraciale origine) die moeten worden overbrugd als belemmerende factor. We dienen echter ook rekening te houden met de setting waarin overbruggende relaties tot stand komen. In een buurt verlopen relaties tussen mensen die naast, boven of tegenover elkaar wonen vaak volgens bepaalde patronen en verwachtingen. Met het oog op overbruggende relaties zijn daaraan voor- en nadelen verbonden.

Enerzijds kunnen verwachtingen van goed nabuurschap een reden zijn voor mensen om zich vriendelijk en behulpzaam op te stellen tegenover hun burens (Blokland 1998). Dat houdt tegelijk de persoonlijke relaties ook wat op een afstand; het is balanceren tussen vriendelijkheid en behulpzaamheid enerzijds en privacy anderzijds. 'We lopen de deur niet bij elkaar plat', maar voor een 'kopje suiker' of in geval van nood kunnen burens bij elkaar terecht. Behulpzaamheid (in uitzonderlijke gevallen en in situaties die niet veel vaardigheden en omgang vereisen zoals het verzorgen van post en planten tijdens vakanties) en vriendelijkheid (niet te verwarren met vriendschappelijkheid) zijn belangrijk in een goede burensrelatie. Maar op veel meer dan dat zitten de meeste mensen, ook in probleebuurten, niet te wachten. Doordat mensen elkaar alleen in de rol van 'buur' kennen, hebben ze weinig informatie over meer persoonlijke kenmerken als

hobby's, belangstellingen, opvattingen of karakter. Zonder die informatie zijn we geneigd ons oordeel over een andere persoon te baseren op categorische kenmerken zoals leeftijd, gezinssamenstelling, sekse en etnische origine (Blokland 1998). De normen van goed nabuurschap – afstand houden doch klaarstaan indien nodig – houden mede de interpretatie van etnische origine als leefstijl in stand.

Anderzijds, en dat is het voordeel van burenelaties wanneer het gaat om overbruggende relaties, is het juist doordat mensen niet te veel eisen van de relaties met hun burenen – zij hoeven geen vrienden te worden – ook mogelijk deze overbruggende relaties aan te gaan. Daarom hebben Hillesluisers niet minder vaak burenen als netwerkleiden dan Blijdorpers. Maar deze overbruggende relaties slechten niet vanzelfsprekend de gepercipieerde scheidingslijnen tussen 'wij' en 'zij' en 'oude' en 'nieuwe' Nederlanders, en het is dan ook de vraag of ze bijdragen aan meer structurele vormen van overbruggende relaties.

Structurele bruggen

Op basis van mijn onderzoek stel ik dus vast dat de klachten van bewoners over 'verkleuring' van hun buurt niet noodzakelijk een maatstaf zijn voor de mate waarin zij relaties met hun buurtgenoten onderhouden. Dat is op zich goed nieuws: het valt misschien wel mee met het wantrouwen tegenover elkaar – als we dat afmeten aan werkelijke relaties in de buurt.

Willen we echter tot structurele overbruggende relaties komen, dan moeten we verder kijken dan de

*Interetnische relaties
op het werk of bij de
muziekvereniging kunnen
wel eens heel anders
uitpakken*

buurt. Van de respondenten noemt 59 procent een buur als netwerkleid, 41 procent noemt dus geen buur van wie men op enige wijze hulp heeft gehad. In de diepte-interviews komt naar voren dat dit niet noodzakelijk een teken is dat zij volstrekt geen contact onderhouden, maar deze contacten zijn nog minder intens of frequent dan burenelaties doorgaans al zijn. Belangrijker is dat de buurt niet bindt: er is, om de Integratiebrief nog eens te citeren, 'ruimte voor verschil', maar gepercipieerde scheidingslijnen gebaseerd op vermeende culturele verschillen blijven in burenelaties veelal op de voorgrond staan. De opgave is om na te denken over settings waarin verschillen op basis van etnische origine daadwerkelijk naar de achtergrond verschuiven en er structurele bruggen worden geslagen (cf. RMO 2005). Interetnische relaties op het werk of bij de muziekvereniging kunnen wel eens heel anders uitpakken vanwege de gedeelde activiteiten en interesses. In het kader van overbruggende relaties zou het dan ook zinvoller zijn om te zoeken naar settings die mensen aanspreken op wie ze zijn en wat ze doen in hun dagelijkse leven.

Gwen van Eijk is onderzoeker aan het Amsterdam Institute for Social Science Research en verbonden aan het

onderzoeksprogramma Urban Studies van de Universiteit van Amsterdam. Voor haar proefschrift deed zij onderzoek naar buurtsegregatie, persoonlijke netwerken en ongelijkheid.

Noot

* De data in Cool zijn in 2001 verzameld door Talja Blokland (Blokland 2004). De dataverzameling in Hillesluis en Blijdorp is gefinancierd door Onderzoeksinstituut OTB, Technische Universiteit Delft, en in 2007 en 2009 verzameld door mijzelf en een team studenten van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Voor meer informatie over de dataverzameling en analyse verwijs ik naar mijn proefschrift (Van Eijk 2010).

Literatuur

- Blokland, T., Burenen als bruggen? De betekenis van burenelaties voor sociaal kapitaal in een Rotterdamse gemengde wijk. *Sociale wetenschappen*, 47, p. 31-48, 2004
- Blokland, T., *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok Agora, 1998
- Eijk, G. van, *Unequal networks. Spatial segregation, relationships and inequality in the city*. PhD thesis. Amsterdam: IOS Press, 2010
- Putnam, R.D., E Pluribus Unum: diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies*, 30, p. 137-74, 2007
- RMO, *Niet langer met de rugge naar elkaar. Een advies over verbinden*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2005
- Wacquant, L., *Urban outcasts. Towards a sociology of advanced marginality*. Cambridge: Polity, 2008